

"Rey-i cumhurdan mâadâ olan akval, eğer hakikat ve mağzdan hâli ve boş olmazsa, istidadâtın reylerine bırakılır. Ta her bir istidat, terbiyesine münasip gördüğünü intihap etsin." izah? İstişare ile ilgisi? Meşverette alınan karara uymayan mesul olur mu?

"Sual: Âlem-i İslâm ulemasının ortasındaki müthiş ihtilâfata ne dersin ve reyin nedir?"

"Cevap: Evvelâ: Âlem-i İslâma gayr-ı muntazam veya intizami bozulmuş bir meclis-i meb'usan ve encümen-i şûrâ nazarıyla bakıyorum. Şeriattan işitiyoruz ki, rey-i cumhur budur. Fetva bunun üzerinedir. İşte şu, bu meclisteki rey, ekseriyetin naziresidir. Rey-i cumhurdan mâadâ olan akval, eğer hakikat ve mağzdan hâli ve boş olmazsa, istidadâtın reylerine bırakılır. Tâ herbir istidat, terbiyesine münasip gördüğünü intihap etsin."(1)

Bu paragrafın kısa bir meali: Bütün ümmeti bağlayan kanun ya da hüküm, ulemanın çoğunluğunun kabul edip üzerinde ittifak sağladığı kanun ve hükümlerdir. Bunun dışında kalan şaz ve fevri hüküm ve yorumlar, şayet İslam'ın kaynaklarının ruhuna ve özüne uygun ise, kabiliyetleri bu hükme ve yoruma mutabık olanların tercihine bırakılırlar. Ta ki her bir kabiliyet kendine uygun bir fikri İslam dairesinde bulsun ve onun ile amel edebilsin.

İslam'daki muhtelif hak mezheplerin farklı içtihat ve görüşleri bu faydanın temini içindir. Ama bunun yanında, bütün ümmetin ve ortak bir aklın, üzerinde birleşeceği bir genel hüküm de vardır ve olmalıdır. En basit bir ferdi bile ihmal etmeyen şariat, elbette toplumun ihtiyaç duyduğu birlik ve beraberliği temin edecek genel geçer bir hükmü tesis edecektir. Üstad Hazretleri böyle bir kurumun dağınık bir şeklini tarif ediyor. Yani geçmiş ve gelecekteki İslam aydınlarının ortak nokta ve görüşlerini kurumsallaştırmak pekala bu asrın insanlarına müyesserdir, denilmek sureti ile bir yol gösteriyor.

Ümmetin alimlerinin bir hususta ittifak etmesi ümmetin kolektif akli olmuş oluyor ki, bu durum ümmet için, tıpkı Kur'an ve sünnet gibi bağlayıcı ve yol gösterici üçüncü bir delil ve kaynaktır. Bu kolektif aklın dışında kalan şaz ve bireysel içtihatlar ise ümmetin muhtelif ihtiyaçlarını gören özel sunum ve malzemelerdir.

Bu paragrafta alimlerin içtihadî meşvereti izah ediliyor, yoksa bizim gündelik ve içtihadî taalluk etmeyen meşveretlerimizden bahsedilmiyor.

Meşveretin kararlarına uymak farz değildir; lakin farz kadar önemlidir.

Meşveret kararlarına uyulmaması cemaatin birlik ve dirliği açısından çok yanlış ve vebalı olan bir tavidir. İslam geleneğinde ve ahlakında meşveret çok önemli bir yer tutar. Bu yüzden sadece bir cemaat kararı deyip önemsememek, aynı zamanda İslam'ın prensip ve ahlakını da önemsememek anlamına gelir.

(1) bk. [Tuluât, İslam Alimlerinin Arasındaki İhtilafı.](#)